

SLAGIÐ VIÐ LA PLATA

eftir G. LANDSBOROUGH . MICHEL NIELSEN týddi

XVIII.

Moralurinn umborð á teimum bretska skipunum, ið nú bert lógu úttanfyrir og biðaðu var óföra hógur, og hægri bleiv hann aftaná at fjarrit var komið frá bretska sjómálaráðharranum, Winston Churchill. Hetta fjarritið segði, at allir triggir skiparar saman við Harwood vóru útnendir til riddarar av Bath, og at Harwood samstundis var gjordur kontraadmíralur í bretska flotanum. Winston Churchill segði eisini, at Bretland seinri vildi sýna manningini á bretska skipunum tað tokk, ið hon hevði uppi-borið. Tað er sostatt onki at siga til, at bretska matrósarir biðaðu við longslí eftir, at lummaslagskipið skuldi stinga nösina útum, so teir kundu vinna sær enn meira heiður.

Umboð á Graf Spee var moralurinn harafurimóti so lágur, sum hann kundi vera. Nú tá týskararnir skillaðu sá, at tað bar móti endanum (teir hildu já, at ein hervi-ligur bretska floti lá og biðaði eftir teimum) fóru teir at tosa um, hvat ið teir kundu gera fyri at sleppa best frá tí. Summir hildu, at teir skuldu royndu at skjóta seg ígjøgnum og sleppa yvir til Buenos Aires hinumegin La Plata, tí har vóru fólk væl meira vinarliga sinn-aði móti Týskland enn í Uruguay, men hetta hildu teir flestu tó ikki vera ráðiligt, tí einasta leiðin til Argentina gekk gjøgnum eina smala veit, og hana høvdu bretarnir óivað longu steðga fyri. Onkur spurdi Langsdorff, um teir ikki bara kundu hótta Uruguay við at venda kanónirnar móti býnum, um teir ætlaðu at internera teir, men hetta helt Langsdorff ikki fór at bera til, tí sum hann segði, so koma fyri tað fyrsta bert bretarnir inn eftir okkum, og fyri tað annað, so er Uruguay ein partur av Amerika, og USA fer ikki at góðtaka um vit gera teimum ónáðir. Nei, Langsdorff mundi óivað longu hava fingið tey syndarlígu boðini úr Berlin: Søkk sjálvur Graf Spee.

Um morgunin sunnudagin tann 17. desember fekk Harwood boð frá landi um, at ymisk tól, ið týskararnir høvdu nýtt at gera Graf Spee aftur við, vórðu flutt í land, og alt fyri eitt gjordu krússararnir seg til reiðar at mæta honum, tí hetta mun di óivað hava tann týðningin, at lummaslagskipið ætlaði sær at berjast. So komu tey næstu boðini frá Montevideo, og tey søgdu, at millum trý- og fýrhundrað mans vóru fluttir frá Graf Spee og yvir til tað týska farmaskipið Tacoma, ið lá fyri akker beint við leiðina av lummaslagskipinum. Klokkann 1720, stutta tíð áðrenn freistin hjá týska skipinum endaði, komu boðini um, at Graf Spee hevði sett 700 mans afturat yvir á Tacoma, og at allir høvdu havt viðfæri við. Harwood skilti nú, at ætlanin hjá Langsdorff var at søkka skipið hjá sær, og krússararnir komu nú furandi við fimmogtjúgumílaferð inn móti Montevideo fyri at forða hesum. Tað hevði ikki verið eiti á sigrinum hjá bretunum um tað hevði eydnast teimum at tikið eitt heilt lummaslagskip. Tað kundi tann týska propagandamaskinan ikki lættliga greiða burtur. Men tíverri komu teir ov seint, tí Langsdorff gav

havnameistararnum í Montevideo boð um, at hann vildi sigla longu klokkan 1815. Um hesa tíðina var havnin í Montevideo smekklfuld av fólki, ið vóru komin fyri at siggja, hvør endi mundi koma av hesum óg radiospekarar úr flest øllum londum í heiminum yldi sum svakir inn í mikrofónirnar og søgdu hvørja lotu frá. Á slagnum 1815 sá tey 750.000 fólkinum inni á landi, at Graf Spee við Langsdorff á brúnni og bert 60 mans umboð byrjaði at hiva akkerini inn. So flegst tað stóra hókukross flaggið upp á stongina, og spakuliga byrjaði risin at sigla. So setti eisini Tacoma ferð á og saman við eini rúgvu av sleiparum og smábátum settu teir kós móti viðum havi, har mannagúgván, ið nú ikki ivaðist í, at tey komu at verða vitni til ein bardaga sá teir bretska krússararnar koma speedandi inn móti teimum. Men so knappliga skifti lummaslagskipið kós og vendi vestur móti Buenos Aires veitini. Hesum dæmdu Harwood lítið, tí hann hugsaði, at Graf Spee nú helst mundi royndu at sleppa sær til Argentina, men best sum hann gjordist púra visur í hesum søgdu boðini honum frá, at Graf Spee aftur var steðgaður, og at nakrir sleiparar nú lógu uppá síðuna fyri ta manningina umboð. Skipið skuldi hóast alt koma at doyggja av ávum harra tess.

XIX.

Meðan bert manningin, ið skuldi seta sprengivevni uppá pláss var eftir umboð, skundaðu restin av týskarunum sær umboð í ein argentinskann sleipara. So setti Graf Spee enn einaferð ferð á og sigldi burtur frá veitini, inntil gronin rendi inn í bleyta móru. Har lat Langsdorff akkerið falla, og so sluppu menninir — Langsdorff sum tann seinasti — sær yvir í Tacoma, sum sigldi eitt sindur burturfrá fyri at siggja tað óhugnaliga, ið nú fór at henda. Tað er ikki fyri onki, at tað sigst um týskarar, at teir eru presissir, tí júst klokkan 2054, í somu lotu sum sólin fór í kav, brast fyrri fyrstu ferð. Síðan kom ein risaksplosión, og skipið sýntist at verða skreitt sundur. Eldur kom í frá gronini og líka aftur í reyv, og kveldarhimmalin gjordist svartur av roykskýnum. Umboð á Tacoma heilaðu allir tá Graf Spee fór í luftina — allir uttan Langsdorff, ið enn einaferð nýtti ta rottu heilsan, ið týski flotin hevði nýtt hundrað ár áðrenn Hitler.

Inni á landi, leyp ein hvøkkur gjøgnum mannagúgvuna, tá loðurið brast. Öl skipini yldu, og fólk røptu og runnu til tey hægstliggjandi plássini fyri at kunna siggja til-burðin.

Tey týsku skipini lögdu av stað fyri at sleppa yvir til Buenos Aires, men tey vórðu steðgaði av einum uruguayanskum kanónbáti. Aftaná nógvsos aftur og fram sluppu teir tó at halda leiðina fram.

Sum sagt komu tey bretska krússararnir ov seint til at kunna gera nakað við Graf Spee, men tá teir sá, at veldigi figgindi teirra hevði beint fyri sær sjálvum byrjaði ein og hvør á krússarunum at rópa »hurra« sum var hann svakur.

Ajax og Achilles kom í allra seinasta ljósinum spakuliga strúkandi fram móti tí brennand helvitinum, ið segði frá, har Graf Spee lá, og allir yldu so av gleði, at teir blivu so hásir sum ravnar.

Kring allan heim komu boðini, og enn var tað ógvuliga ymiskt at hoyra, hvussu tey vórðu framförd. Bretland og tann parturin av heiminum ið var móti Hitler sló tað stórt upp, men í Týsklandi var tað illa nokk nevnt. Tað týska fólk má hava verið bilsíð. Fyri tveimum dogum síðani var tað á øllum forsiðum í týskum bløðum, men nú stóð bert í eini almennari frásøgn frá propagandamálaráðnum: »Graf Spee fekk ikki ta tíð, ið henni nýttist til at gerast sjóklár aftur í Montevideo. Tí gav færin boð um at oyðleggja hana uttan fyri Uruguayanska sjómarkið.« Hetta var alt.

Tað er stuttligt at kanna hetta sjólagið og hugsa nærri um, hvussu endin kundi havt verið. Tað er eisini heilt vist, at sjókrigsfærslan í

men háltannað ár kom at ganga, áðrenn hann slapp at gera um seg. Slagið við La Plata var ikki bert um eitt lummaslagskip ið bleiv yvir vunnið av trimum krússarum, ið hervið gjordu enda á segnini um at lummaslagskipið var óyvirvinnuligt — nei, tað var eitt slag móti heila tí týska flotanum.

XX.

Slagið við La Plata var tó ikki liðugt enn. Ið hvussu er ikki viðvíkjandi yvirskriftunum í bløðum heimsins. Tann 20. desember 1939 — minni enn 3 dagar eftir søkkingina av Graf Spee, høvdu teir fáu tíðindamenn, ið enn snoddaðu í Buenos Aires eina aðra góða søgu:

LANGSDORFF HEVÐI SKOTIÐ SEG SJÁLVAN.

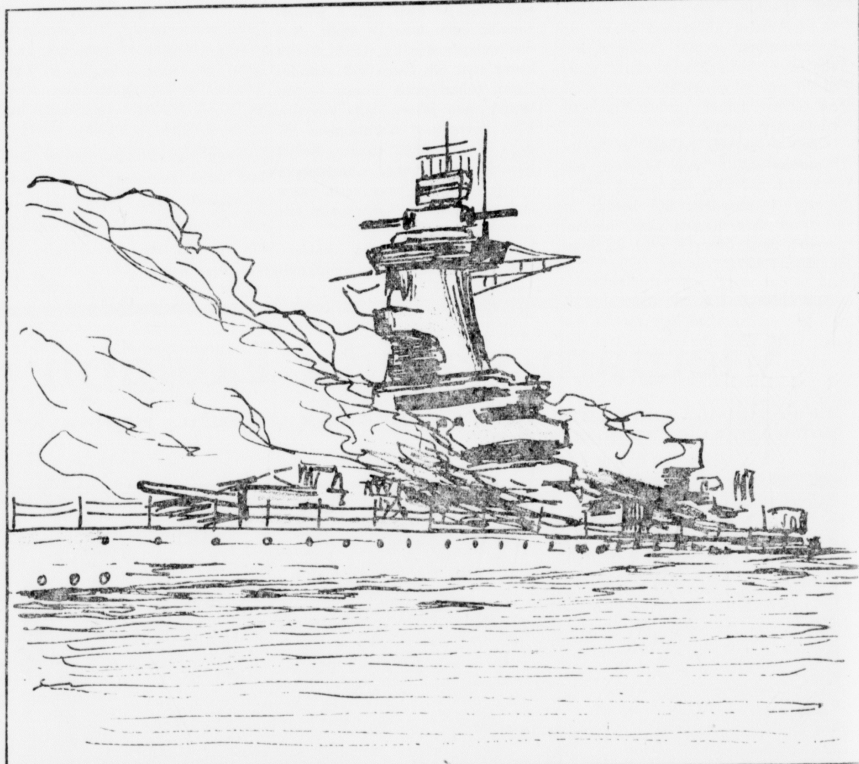
Nógvir av monnum hansara høvdu gitt tað lagnu, ið hann hevði ætlað sær sjálvum, men hóast hesum kom deyði hansara sum ein hvøkkur fyri teimum. Teir hildu tað vera syndarlígt hjá einum slikum manni soleiðis at skulu doyggja til ónga nýttu — men kanska hevur heiðurin nógv at týða hjá summum monnum.

Menninir frá tí týska slagskipinum bóðu nú í týska konsulat-

Hann segði onki beinleiðis um, hvat hann ætlaði sær, men tað var teimum flestu greitt út frá tí máta, ið hann tosaði til teirra. Tað var eyðsað, at hann tosaði sum ein maður, ið segði farvæl fyri altíð.

Aftaná at hann hevði givið hvørt ein einkultum hondina og sagt farvæl fór hann inn í rúmið hjá sær — ein maður, ið nú stóð einsamallur í heiminum. Ein maður ið óivað mundi hugsa um síni kærur har heima, ið eðri vildu siggja hann aftur, og ið kanska aldri fóru at skilja, hvat hann nú fór at gera. Men hjá Langsdorff, ið hevði fingið boð um at søkka skipið hjá sær og ikki kempa, so sum hann altið hevði lært — hjá Langsdorff, ið visti, hvat fór at henda við honum, um hann kom heim til Týskland var livið ikki longur; vert at líva. Sjálvt í Buenos Aires, har fólk segdust at vera vinarliga sinn-aði móti Týskland, høvdu menn krí tiserað tað, ið hann hevði gjørt. Hann hvepti við hvørja ferð onkur á gotuni rópti »æðuskiture« eftir honum.

Í tí kvirra náttarmyrkrinum tók hann tað flaggið fram, ið hann hevði lært at tæna við heiður leingi áðrenn tað flaggið, ið hann nú hat-aði so nógv, var komið fram gjøgnum politikkin hjá Hitler. Langs-

Hetta var endin á Graf Spee, stoltleika Hitlers

oðrum heimsbardaga hevði verið nakað broytt frá tí, hon veruliga kom at vera. Tað er ongín ivi um, at teir bretska krússararnir onki kundu gera móti einum lummaslagskipi — ið hvussu er á pappírnum. Kanska mundi úrslitið eisini verið nakað heilt annað, um ein meira harðrendur maður enn Langsdorff hevði fært Graf Spee, so kundi týski flotin — í einum sigursrúsi — lættliga blivið ein hótan móti Bretlandi. Nú fingi týskararnir so stóra minnilutakerlu, at tann týski flotin — tá vit ikki rokna u-bátar við — onki gjordi um seg aftur fyrr enn Bismarck varð liðugur,

inum í Buenos Aires, har sanræð-ingar um framtíðar lagnu teirra blivu ferdar. Tað kom at standa hart móti hørðum, tí Argentina var ógvuliga vinarligt sinnad móti Nazi týskland, men bretarnir settu alt inn uppá at fáa rætt teirra ígjøgnum. Hvussu fegin Argentina vildi sýna tokka til Hitler, so kundu teir ikki ganga móti millumtjóðaaferðum, og allir týskararnir blivu interneraðir. Hetta hendi tó fleiri dagar aftaná at Langsdorff hevði gjørt sjálmorð.

Um kvöldið tann 19. desember, kallaði Langsdorff menn sínar saman og helt eina farvæl-roðu til teir

dorff legði tað gamla keisara-flaggið hjá Týskland á gólvið og skjeyt seg so hann datt beint á tað.

Hetta var endin á einum manni, ið hóast hann var uppfostraður til at kríggjast, altið sýndi menniskjaligheit sína. Við fleiri Langsdorff um komu kanska ongi kríggj.

Tann parturin av heiminum, ið ikki dæmdu Týskland gjordi nógv út av, at Langsdorff hevði nýtt keisaraflaggið til at sýna heiður sín. Bleðini í Bretlandi gingu so langt, at tey góvu Hitler beinleiðis skuldina fyri deyða hansara. Tey týsku bleðini skrivaðu bert, at Langs-